

له گه ل په كيك له بهر هه مه كافي خه له ف شه و ف دا

په پروګي هه لبراره

له نه ده بې تور كيه وه

غفور ميرزا كرم

له دايك بووني كوماري توركيا له سر كه لاره
كوني دايروخاوي پينج سده سالي ده سلاسي
دايزاوي مردووي عوسماني به كاندا له رووداوه
گرنگه كاني روژه هلاتي ناوه پاستي پاش شه پره .
بهم چه شنه تيكوشانسي گه لسي توركياو
قاره مانپه تي و سر كه وتني به سر نيبرياليزمي جيهاني
پيلانه پيسه كاني دا بوو به هوي ووربا بونه وه
چاوتخ كردن بو گه لاني دراوسني هاوده رد .
به تايبه تي بوو به مابسي سرنج راکيشان و
چاوتخ بريني گه لي عتراقو جوولانه وه ي نيشتماني .
پياوه گوره كاني روژشبراني .
روژنامه نيشتمانيه كان « استقلال ، اهالي »
.... هند به رده وام سر كه وتني و ده سكه و ته كاني
كوماري توركياي كه مالي نه خسته بهر چناوي
خوينده وارن ، نه بگرده نمونه ي په راوورد كردن له
نيوان عتراقو دبل كراو به په بمانسي « ۱۹۳۰ » هوه

نه جامي شمري به كمه سه فمر به لك - ناوي
به كوله كهي ناشا چي - تمنا نموه نموه نه بوو كه
نمپراتوريه تي نلمانياو نه مسسا ده سلاسي
ده وله تي عوسماني ته ختو به ختي پزيمي رووسياي
قه بيري فري بداته سره نويلكي ميژووه وه به س
به لكو دهر و كرنه وه به ك بوو بو ووربا بونه وه
پا پهرين و وهرگرتني بيري نوئي شوړشگيري به
پاستي گرده لوولي باره شي شهرو مردن ، گراني
تالاني ... جيهاني به مراهيكي برد كه برد كه گه لاني
ژيرده ست له خوي بين ناكايي و بين هوشي راجله كيتني .
دهر گاي زانين و ، هه لمه ت بردن و ، ته قينه وه به رووي
زوړداران دا بخاته سرگازي پشت و ... خه لكسي
زوړليكراوي هم سر زمينه به پيتيه جوش و خروش
پاچو بيلي تن كوشانيان بداته ده ست بو خه بات له
پيتناوي دانان به مافي په اوبان دا بو نازادي و سر به ستي
بو ژبان و ناشتي بو چاره نووس دواړو ژي كه لان .

له گهله تورکیای پیشکه وتووی سمر به خودا . بهم
چهنه شنه شمالی نم نالو گورانو پیشهوه
چوونه دلی گهلی عیراقی نه گه شانسه وه گیانی
سرنج راکیشانی تیانه بزوانن زیاتر نه گانی یخ نه دان بۆ
خهبات له پیناوی رزگاری و ، نازادی دا .

جولانهوهی رۆشنیری عیراقی که نه لقه به کی
پتهوی تیجه لکیشنه له زنجیره ی جولانهوهی
نیستمانی به دل تامه زروی چیشتنی به روو بوومی
تازه کوره ی رۆشنیری تورکی بۆ ناره زوومه نسو
ئاوانه خواز بوو که تینوو به تی خۆی لهم سهر جاره
پروونا که پر به پیزه بشکینج به هونسه رو سیری
تاقی کردنه وهی تازه له مبدانی نه ده ب دا چاوبریژی و
دلی زاخاو بداته وه له گه نجینه ی ده وله مهندی نه ده بی
تورکی تازه جۆگه هه لبه ستنج به تایبه تی رۆشنیرانی
نهو سهرده مه لبه ر نه وهی له ده وری عوسمانی دا به
تورکی خۆیند بوویان و زمانی داموو ده زگای حکومهت
گشتی تورکی بوو بۆیه زۆربه یان شاره زای زمانی
تورگی بوون و تورکی بوو بوو به زمانی نه ده بیاتیان .

خه لئه شهوقی داودی به کیک بووه لهو
رۆشنیرانه ی که چهنه هۆبه کی تایبه تی کاربگر له
پن گه بشتوو قال بوونی و ناودهر کردنی وه کوو شۆره
سوادیکی رۆشنیری کورد دهستی هه بووه میترووی
هه مه جۆره ی ژبانی خه لئه هه ر له زیره گسی و
بلیمه تی و زگماکیه وه تا هه لکه مهنی له کوشی
بنه ماله به کی زاناو دانادا تا خۆیندن له حله و به غدار
راپینج کردنی له وه ختی سه فربلک دا بۆ شهرو
دیل کردنی و چونی بۆ هندستان و هاتنه وه بۆ عیراف
نه مانه گشتی کمره سی به پیت و لس هاتسووی
دروست بوونی به رو بوومی زۆری له بازاری نه ده بو
رۆشنیریدا خه لئه شهوقی له پیشه کی کتیبه که بیدا
چهنه خالیک باس نه کاو نه لیت :

له بهر نه وهی سهر چاوه ی رۆشنیریم تورکی
بووه بۆیه کا سهرم کرد بووه سهر خۆیندن له وه
چیرۆکانه ی که به ناوبانگ ترین چیرۆک نووسی تورکی
نه یان نووسی وه کوه رشاد نوری ، ارجمند اکرم ،
والاتور الدین . چونکه له خۆیندنه وه یان نا تام و
چیتژیکی تایبه تیم تیا یا نه بینی ، نه م هه وه سو
ناره زووه شم به تین ترو به هیتزر نه بوو کاتج که نه م بینی
که زمانی عهره بی بۆشایه ک به خۆیه وه نه بینی له
باره ی گۆرانی شوینه واری نه ده بی تورکی تازه و
رۆشنیری تورکی ناسراو نه مانه ی که ده ستیکیان هه به

له ووریا بوونه وهی تورکیا له مبدانی نه ده ب ،
کومه لابه تی هه ، ههروه کوو هانی دام و بالی پتوه نام له م
کاره دا خۆیندنه واران ، خاوه ن دام و دزگای چاب کردن
روژنامه کان بوو . هه ر نه وه نده که چیرۆکی به که مم
بلاو بووه وه خاوه ن روژنامه هانی دام بۆ گۆرینی
چیرۆکی تر ، چونکه خۆیندنه واران سووربوون له سهر
خۆیندنه وهی به م چهنه نزیکه ی بیست چیرۆکی
هه مه جۆره ی له نووسه رانی . هه مه رهنگ له
پرووی کومه لابه تی ، خویره وشت ، نه ده بی نکتبه بازیم
کرد به عهره بی که گشتی نه مانه به ره سه می شیله ی
گه وره ترین رۆشنیری تورک بوون وه کوو نووسه ری
گه وره ی کومه لابه تی رشاد نوری ، و ابن الریف احمد
نوری ، وه ارجمند اکرم . . . . هی تروه له پروشنیرانی
نافره تیش (خالده نه دب خانم) به ناوبانگ تا نووسه ری
کومه لابه تی خاتوون منیره خندان ههروه کوو ههندی
چیرۆکی تریشم گۆر بووه ته سهر عهره بی که له م کتیبه دا
هه به هه رچه نده نووسه ره گانی ناوی خۆیان به ناشکرا
له هتیاوه به لام له گه ل نه وه شدا به ره سه که بیان وه نه بی
له وانی تر که منتر یخ .

له دوایدا زۆر سوپاسی خاوه نی (دار الاحیاء
الکتب العربیة) نه که م چونکه نه م کتیبه یان له سهر
نهرکی خۆیان له چاپ داوه نه گه ر هه ولکی نه وان نه بوایه
نه م کتیبه دنیای رونانکی به خۆیه وه نه نه دی .
شایانی باسه نه م کتیبه سالی ۱۹۳۴ له میسر بۆ
به که م جار له چاپ دراوه له بهر نه وه ی فرۆشیاری
زۆر بوو جار یکی تر له سالی ۱۹۳۶ دا له هه مان جیکا
چاپ کرایه وه نه م کاره له دوو سه ره وه سهرنج
را نه کیشنج به که میان نه مه به لکه به بۆ نه وه ی که نه م
به ره سه مانه به نرخن له بازاری رۆشنیریدا جیکای
دباری کراوی تایبه تیان هه به که نه مه ش نه گه رینه وه
سهر وه ستایی و بلیمه تی خه لئه شهوقی که
توانیوتی له باخچه ی نه ده بی تورکی دا گول بۆ تریکی
باش بکات و به بهر گیتی عهره بی جوانو له قالیکی
قه شهنگ دا بیخانه بازاری نه ده بی عهره بیه وه نه مه له
لایه کو له لابه کی تریشه وه نه مه نه وه نه گه تینج که
خه لئه شهوقی به تواناو ده ست و تقامی خۆی توانیوتی
جیکاو بایه ی به رزی له پیزی رۆشنیرانی میسر و
عهره ب دا بکاته وه وه بیته شۆره سواری مبدانی
نه ده ب .

نه م کتیبه ۱۸۵ لابه ره به جکه له پیشه کیه کی
که به ناوی خسه لیه وه به ماموستا محمد محمود

تورکيای تازه بووهو خهلف شهوقش به گۆپانی
 نهم چیرۆکانه بۆ سهه عه ره بی نامانجی باش بیکارهو
 ... به هۆی نهم کاره وه خۆی گه بانلوته سهه
 لوونگهی بهرزی رۆشنگیری و گرهوی سهه گه ووتسی
 بردۆته وه .

لیره دا به باشی نهرانین که به ریز نووسه ری
 چیرۆکه کان له گه ل ژماره ی چیرۆکه کانیان له خواره وه
 بنووسین .

چیرۆک	ناو
۲	رشاد نوری
۲	ارجمند اکرم
۴	محمود یساری
۱	خالدة ادیب خانم
۱	منیره خندان خانم
۳	الانور الدین
۲	ابن الرقیب احمد نوری
۱	آفاقونددور
۱	سامی عزه

نهمه له گه ل ۹ چیرۆکی تر دا که نووسه ره کانی
 ناشکرا نین .

هه رچه نده خهلف شهوقی تواناو بلیمه تی خۆی
 له پیتناوی پیتش خستنی نده بو و یژه دا خستیه کانی
 به ره مه کانی به زمانی عه ره بی نه کرده گه ردا نه بۆ
 گه نجینه ی رۆشنگیری به لام له گه ل نهمه شدا ... له
 مه یدان ی رۆشنیری دا گورزی رانه وه شاندا ... داماوی
 دواکه و تووی گه له که ی دل و میتشکی نه هه ژاندا ... و
 رۆژگاری چه پگه رد کردبووی به هاوپی رۆشنیریانی
 کورد وه کسوو کسورد به روه ریکسی
 ناسراو هاته گوری دامه زرانندی یانه ی سهه که و تن
 سالی ۱۹۳۰ وه به هه لپاردن بوو به به کیک له
 دامه زری نه ری نه و یانه به .

پیتشه کیه کی بۆ نووسیه به ناوی / هونه ری چیرۆکی /
 دواپی پیتشه کیه کی تر ماموستا عبد الوهاب امین
 نووسیوتی به ناوی (نده بی چیرۆک) وه هه ردوو

پیتشه کیه کهش پاش دووان له باشی هونه رو
 نده بی چیرۆک زۆر به شان و باهووی خهلف دا
 هه ل نده ن و نرخی پیتشه نده ن و هه ول و کۆشتی له م
 مه یدان هه دا نیشان نده ن پاشان دیتته سهه نامۆزگاری به ک
 که عماد الاصفهانی کردوبه نی بۆ نو سهه ران که نه کتیت
 مرقف نهمرۆکه کتیبی نهمووسی

سهه ی که ییایدا نهمچینه وه نه کتیت نه گه ر نهمه ی
 بگۆرایه باش نه بوو .

یاخود نه گه ر نهمه ی لێ زیادیکرایه بانستر دهر نه چوو

یان نه گه ر نهمه ی پیتش بخرایه چاله تر نه بوو

یا نه گه ر نهمه ی لایرایه جوانتر دهر نه چوو

یان نهمه گه ره ترین به تلو نامۆزگاری به

نهمه یه لگه شه که که موو گوری هه ر به سهه ر گشتت

ئاده میزاداناله

العماد الاصفهانی

نهم کتیبه بریتی به له ۲۶ چیرۆکی کورتی بر
 مانای جوان که هه ره که له سووچیکه وه بارو دۆخی
 نه وه خته ی تورکیا له یووی کومه لابه تی ، سیاسی ،
 نده بی به وه روون نه کاته وه ، له هه ندیکاندا دلیرانه
 هه لمه ت نه باته سهه ژبانی کومه لابه تی تورکیا که
 ویتنه ی له کتیبه رۆژناوایه کاندا نابین و هه که له
 چیرۆکی (راستی ووتنی نافرته تیک) به ره مه سی
 چیرۆک نووسی نافرته ی رۆشنیر منیره خندان
 دهر نه که وچ له هه ندیک ی تر یاندا به تیرو توانج
 نه که ویتنه ویتنه ی باری ناتسه واوی کومه لابه تیه وه
 هه ندیک ی سیاسی به که به زمانی ماریکی هه زاری
 داماره هیرش نه باته سهه زۆرداری ئاده میزاد له
 سهه نیمیریا لیزم له نه فریقاو ناسیاو جیهاندا وه کوو
 له چیرۆکی (ماری رهش به لک دا) دهر نه که وچ نووسه ری
 آقا کوندوزک .

کورد وه ته نی قه هه از ره و دوانی به کاره ...
 نهم چیرۆکانه ی نه و رۆژه گول بۆ تیرو شیله ی بری
 والا بیژی باشتین ، گه وه ترین چیرۆک نووسی